

Rövid körkép korunkról – sok kérdőjellel

Hegel jelentette ki egy alkalommal, hogy a filozófia nem más, mint „saját kora gondolatokban megragadva”.¹ Mivel filozófiával foglalkozó emberként kaptam azt a tiszteletteljes felkérést a Professzorok Batthyány Körének vezetésétől, hogy tartsak Önöknek előadást az ünnepi közgyűlésen, most voltaképpen késztetést kellene éreznem arra, hogy a rendelkezésemre álló idő alatt – gondolatokban megragadva – a mi korunkat tárjam Önök elé. Erre azonban most nemcsak az idő szűkössége miatt nincs lehetőség, hanem azért sem, mert ehhez nyilván egy Hegel-formátumú zsenire lenne szükség. E feladatnak azonban nem csupán jómagam nem lennék képes eleget tenni, hanem meggyőződésem szerint egyetlen, jelen világban tevékenykedő filozófus sem. Ilyesfajta áttekintésre csakis egy Isten lenne képes, akinek szeme mindent lát. E tekintet pedig, mondhatnánk, végtelenül távol áll az egyes ember egyedi látószögétől, nézőpontjától. De talán mégsem annyira. Mert lehet, hogy az isteni tekintetnek kiváltsága a mindent átfogó, panoramikus látás, ám arra még ő sem képes, hogy a mindenséget csakis *egy* adott helyről, *egy* adott nézőpontból vegye szemügyre, ami viszont az egyes ember sajátja. No lám, ezek szerint még a mindent látás képességének is megvan a maga korlátozottsága.

De az említett két nézőpont – Istené és az egyes emberé – mégiscsak közelíthető egymáshoz, ha feltételezzük, hogy Isten nem csupán a maga szemszögéből, vagyis univerzálisan látja a világot, hanem egyúttal a mi tekintetünkön keresztül is. „Isten is egy nézőpont” – mondja Ortega –, „de nem azért, mintha volna neki az emberi világon kívül egy őrtornya, ahonnan – akár egy régi racionalista – közvetlenül megfigyelheti az egyetemes világot. Isten nem racionalista. Nézőpontja mindannyiunké; *a mi részigazságunk Istennek is igazság.* (...) Épp csak Isten – ahogy a katekizmus tanítja – mindenütt jelenlévő, ezért minden nézőpontot birtokol, és végtelen vitalitásában

1

□ Georg Wilhelm Friedrich Hegel: *A jogfilozófia alapvonalai*. Akadémiai Kiadó, Budapest: 1971. 21. skk. o. (Szemere Samu fordítása.)

összegyűjti és harmonikus rendbe foglalja a mi összes horizontunkat.”² Vagyis, e gondolatot követve, Isten jelenleg több mint hét milliárdnyi emberi szempáron keresztül szemléli a világ történéseit. Ezek közül egyet, a sajátomét tudom felajánlani Önöknek a jelen előadás alkalmából.

Megpróbálok spirál formában, kívülről befelé haladni, ahogyan hajdanán Jerikó ostromlói tették. A globális szinttel kezdem és a lokális lehetőségek elemzésével zárom a gondolatmenetet. S próbálok szem előtt tartani azt, hogy az Önök személyében egyszerre beszélek keresztény és nemzeti szellemiségű magyarokhoz, valamint egyszersmind kiváló tudósokhoz.

I.

A lehető legátfogóbb szint az, amit az embernek a világhoz – vagy még általánosabban, filozófiai nyelven fogalmazva –, a *léthez* való viszonyulása jelenti. E viszony, ahogy ennek publicisztikámban gyakorta hangot adtam, mindig is problematikus, sőt rejtélyes volt. Hiszen az embernek, mióta csak létezik ezen a sárteken, épp amiatt, hogy kiszakadt a kozmikus összegészből, mindig is viszonyulnia kellett valamilyen módon a világhoz, akár tudatában volt ennek, akár nem. Úgy is mondhatjuk: már a kezdet kezdetétől viszonyulásra volt ítélve. S mindmáig jellemző rá, hogy ez alól nem tudja magát kivonni.

Az eredendő viszonyulás óhatatlanul magában foglalja a dominancia kérdését is: azt, hogy az ember és a világ kapcsolatában melyik tényező tesz szert meghatározó szerepre. Közismert, hogy az ember történelmének túlnyomó részében a világ – vagy pedig az eredendő értelemben vett eleven természet, a *fűszisz* – játszott domináns szerepet. Az ember azoknak a többnyire ismeretlen erőknél volt kiszolgáltatva, amelyek kijelölték létezésének körét, határait. Napjainkból, a kiteljesedett technikai világcivilizáció korából visszatekintve ezt a viszonyt úgy is jellemezhetjük, hogy az ember még összhangban élt – vagy összhangban volt kénytelen élni – a természettel, még nem állt rendelkezésére az az intellektuális és technikai *pouvoir*, melynek révén fölébe

tudott volna kerekedni annak. Az idők folyamán aztán egyre erősebbé vált az embernek a természettel szembeni pozíciója. S valójában ekkor állt elő az a mélyreható dilemma, melyet most néhány görög terminussal írok körül.

Az egyik oldalon van a *fűszisz*: az élő, lüktető, eleven természet, amit a görög ember még nem holt, mechanikus, fizikalisztikus természetnek fogott fel, ahogy ez már kifejezetten jellemző volt később, a modernitás korától kezdve. A *fűszisz* tehát minden volt, csak nem fizikai. Ezzel szemben, a másik oldalon ott van az a csodálatos emberi képesség, amit az ókori görög *logosznak* nevezett. Ez kezdetben éppoly kevésbé volt tisztán logikai, mint amilyen kevésbé volt a *fűszisz* fizikai. Középpütt pedig ott volt az, amit a görög ember *technének* nevezett, s aminek, a maga eredeti jelentésében, úgyszintén nem sok köze volt ahhoz, amit ma technikának nevezünk. Merthogy a *techné* eredendően nem a dolgok mechanikus elrendezését, nem a szakmai ügyességet, jártasságot jelentette, amit például az angol a *skill* szóval jelöl; nem, a *techné* szóval eredendően az a *tudást, ismeretet* jelölték, mely az embert képessé teszi arra, hogy megragadja, feltárja az egyes, előtte heverő dolgokban szunnyadó lehetőségeket. Vagyis képessé teszi annak meglátására, hogy valami adekvát módon mivé tehető.

Pontosan arról van szó, amit jóval később Michelangelo úgy fogalmazott meg, hogy az ember az előtte heverő alaktalan márványtömbben meglátja – vigyázat! nem belelátja, hanem meglátja, észreveszi – azt a szoborformát, mely abban rejtezik, s így a megmunkálás tulajdonképpen csak a felesleges anyagot távolítja el. A *techné* segítségével világra segíti azt, ami abban eleve is benne szunnyadt, ám önmaga erejénél fogva soha nem tudott volna megvalósulni.

S most nézzük az imént említett dilemmát! Az egyik oldalon van a *fűszisz*, a másikon pedig a *logosz*, középpütt pedig ott a *techné*, az emberi leleményesség, találékonyság, alkotóképesség. Minden attól függ, hogy e közbülső tényező, a *techné* merre fordul, merre fordítják, hol köt ki, melyik oldal szolgálatába szegődik. Több jelentős gondolkodó, így például Martin Heidegger is azt a felfogást képviselte, hogy a korai görögség idején a *techné*, úgymond, még a *fűszisz* „pártján állt”: azon volt, hogy a természetet valódi önmagához segítse. Később azonban már átpártolt a *logoszhoz*. Platón ideatana, Arisztotelész szillogizmusai már ennek a páfördülésnek az előjelei. S korunk

technikai világcivilizációját látva aligha kérdéses, hogy e dilemmából végül is melyik oldal került ki győztesen.

Annak a világnak az elméleti alapjait, amelynek mi ma cselekvő és szenvedő részesei vagyunk, az újkor elején két tudós gondolkodó fektette le. Az egyik Descartes; szavainak valódi horderejét talán csak napjainkban tudjuk valóban felfogni: „A hosszú, bár egyszerű és könnyű gondolatmenetek, melyeket a geometria tudósai a legnehezebb bizonyításokra használnak föl, arra az elképzelésre vezettek engem, hogy ugyanilyen módon követi egymást az ember által megismerhető összes dolog, és hogy ha nem fogadjuk el valódinak azt, ami nem az, és ha mindig megtartjuk azt a sorrendet, amelyben következtenni kell egyes dolgokra más dolgokból, *akkor végső soron nem létezik semmi olyan távoli dolog, amelyhez nem lehetne eljutni, sem olyan homályos dolog, melyet ne lehetne föltárni.*”³ Descartes azt a tételt fogalmazza meg, hogy elviekben nincs semmi égen és földön, amit az ész helyes használata által ne lehetne a megismerés lehetséges tárgyává és az ember által tudottá, birtokolhatóvá tenni. Az emberi tudás korlátlan, határtalan.

A másik alaptételt Galilei fogalmazta meg: „Ami kiszámítható, azt számítsd ki, ami mérhető, azt mérd meg, és ami nem mérhető, azt tedd mérhetővé.” Ez a tétel pedig a valóság korlátlan kiszámíthatóságának gondolatát fejezi ki.

Összegezve: az a két vezérfonal, melyek mentén megszerveződik a napnyugati ember világfelfogása, a *raciónalis megismerhetőség* és a *kiszámíthatóság*. A napnyugati ember, amikor végül is úgy döntött, hogy a rendelkezésére álló technét nem a fűsziszhez illeszti hozzá, hanem inkább a logoszhoz csatlakoztatja, akkor a logoszban megfogandó sémát vetítette rá a világra, s mindmáig ennek égisze alatt ügyködik. Csakhogy ennek során még magát a logoszt is túlságosan szűk, csakis logikai keresztmetszetben fogta fel, kihasította belőle és általános érvényűvé tette a logikait. Ezáltal viszont az emberi ész (logosz) más tartományai veszendőbe mentek, vagy a peremterületekre szorultak, így például a meditatív, a spekulatív vagy a poiétikus ész stb. A beszűkített, tisztán megismerő-kalkulatív funkcióvá alakított logosz viszont döbbenetes erejű és

³ Descartes: „Értekezés az ész helyes vezetésének és a tudományos igazság kutatásának módszeréről.” In: *Válogatott filozófiai művek*. Akadémiai Kiadó, Budapest: 1980. 177.o. (Szemere Samu fordítása.)

hatékonyságú tényezővé változott. Létrehozta a napjainkban is működő technikai világcivilizációt.

Engedjék meg, hogy e rész lezárásaképp összegezzem legalább néhány vonását ama technikai világcivilizációnak, mely mélyen ellentmondásos: egyszerre hordoz magában lenyűgöző, felemelő és veszedelmet rejtő vonásokat. Ennek során, szakmámból is eredően, most inkább az utóbbi elemekre helyezem a hangsúlyt. S eközben többször megidézem Martin Heideggert; megítélésésem szerint ő volt az, aki e világcivilizáció karakterjegyeit a közelmúlt filozófusai közül a legmélyebben ragadta meg. Tehát a sajátosságok:

1. *A számításba vétel:* a racionális-kalkulatív gondolkodás jelen viszonyok szerint végérvényesen birtokába vette mind a természeti, mind pedig a történelmi világot: „A természet az előre kiszámításba, a történelem pedig a történeti elszámolásba van mintegy beleállítva. Természet és történelem a magyarázó előállítás tárgyává válnak, mely számít a természetre, és számol a történelemmel. Csak ami ily módon tárggyá válik, arról mondhatjuk, hogy létezik, hogy *van*.”⁴
2. *Üzemszerűség:* a kalkulatív gondolkodásnak a világhoz való viszonyulására elsősorban nem a klasszikus – akárha romantikusnak is nevezhető – egyéni és inventív, intuitív eljárás jellemző, hanem inkább az üzemszerűség, ebben a kutatóvá átvedlett hajdani tudós mintegy ügyeletek segítségével leadminisztrálja a maga részfeladatait.
3. Az „*állványzat*” (*Ge-stell*): azt a tárgyasult tudásból és adminisztratív praxisból álló roppant képződményt, amelyben az ember mintegy elrendezi és állományba veszi a mindenséget, Heidegger „állványzatnak” (*Ge-stell*) nevezi. Ebben a képződményben – a tudomány mellett – az ember, mint „munkaerő”, „humánerőforrás” ugyanúgy állományba van véve, mint bármilyen más dolog, létező; tehát valójában már nem ő tervez, hanem ehelyett inkább csak végrehajtja és megvalósítja azt, amit az állványzat kikövetel. E fogalomban Heidegger tulajdonképpen a technológiai világelidegenedés jelenségét sűríti össze.

4. *Értékek*: az „állványzat” üzemserű világa az értékeket éppúgy magában foglalja, mint a tényeket, noha igen elterjedt felfogás az, hogy a tények világát szembeállítják az értékek világával. Holott ha valamit értékesnek nevezünk – vagyis *értékbecslést* végzünk –, akkor a legtöbb esetben mennyiségi-kvantitatív összehasonlítást teszünk, hogy ti. valami több, értékesebb stb., mint a másik. Ezen alapul – gondoljunk a használati vagy a csereértékre – a közgazdaságtani értékfogalom, és ennek alapján beszélünk, mondjuk, egy festmény pénzben kifejezhető – és biztosításokban rögzített – értékéről. S ha van valami, ami még egyáltalán kivonható az „állványzat” üzemserű világa alól, az nem is annyira az érték, mint inkább a „szent”, a szentség”, ennek jelentősége azonban korunkra úgyszintén dezamortizálódott.
5. *Nihilizmus*: ha az állványzat üzemserű világa még az értékvilágot is magába szippantja, a szentség fogalma pedig korunkra szintúgy degradálódott, akkor ennek az a következménye, amit már Nietzsche nihilizmusnak nevezett. Heidegger korunkat a „beteljesedett nihilizmus” koraként jellemzi, melyben a „számításba vett”, számszerűsített világ kizsigerelésén kívül nincs Semmi. Ezt az állapotot száz esztendővel ezelőtt már Max Weber is élesen elítélte: „Lélektelen szakemberek [Fachmenschen ohne Geist], s az élvezetek szívtelenjei [Genußmenschen ohne Herz]: ez a semmi képzeletű úgy, hogy felért az emberiség eddig soha el nem ért csúcsára.”⁵

Korollárium: jelen helyzetünk paradoxitását mi sem mutatja jobban, minthogy nekünk épp ebben az előbb jellemzett világban kell maximálisan helytállni. Úgy tűnik, olyan világban kell késhegyig menő harcot folytatni, és a maximális precizitáson nyugvó és erőbevetésre alapozó versenyt vívni, mely világ sorsának távolabbi kilátásai a legmélyebben problematikusak. Mintha a kontinensek és nemzetek olyan planetáris versenyfutás résztvevői lennének, amelynek végén nem célszalag feszül, hanem egy, általuk még kevéssé észlelt szakadék tátong. Nem csekély intellektuális erőfeszítésre van szükség ahhoz, hogy e paradoxonnal szembe tudjunk és merjünk nézni.

II.

A következő kérdés, hogy ebben a szituációban hogyan teljesít, milyen helyzetet foglal el tágabb hazánk, Európa. Mert azt, hogy a mi tágabb hazánk Európa, egyetlen nemzeti és keresztény érületű magyar ember sem vonhatja kétségbe, bármilyen súlyos gondokkal küzd is most ennek jelenlegi alakváltozata, az Európai Unió.

Európa szerepének megítélése sajátos és megdöbbentő sinusgörbét írt le az elmúlt negyedszázadban. Valamennyien jól emlékszünk arra az euforikus hangulatra, ami 1989-1990 táján nemcsak minket, Közép- és Kelet Európa korábbi kárvallottjait töltött el, hanem a kontinens nyugati felét is: véget ért a szörnyű jaltai megosztottság korszaka, korábban soha nem tapasztalt lehetőséget kaptunk az egységes, szabad és dinamikusan fejlődő Európa megteremtésére. A szabadság beköszöntét másfél évtized múlva követte az Unióhoz való csatlakozás eseménye, ez új lendületet adott a pozitív elvárásoknak, a sinusgörbe még mindig a magasban szárnyalt, bár néhány szkeptikus hang már ekkor is megszólalt. Ennélfogva a 2008-ban beköszöntő pénzügyi és hitelválság nem önmagában véve volt megrendítő erejű – bár így is korszakhatárként tartható számon –, hanem elsősorban azért, mert mintegy lerántotta a leplet arról a tömérdek strukturális, történeti-kulturális, katonai, technológiai, társadalmi és pénzügyi-gazdasági gondról is, amelyek eddig eltűntek a látványos mutatók, a fényesre glancolt homlokzat mögött.

Nos, a 2008-tól beköszöntő válság újfent reflektorfénybe állította, hogy Európa pozíciói erőteljesen meggyengültek a világhegyenyeért folytatott versenyben, vagyis abban az öldöklő technológiai és gazdasági harcban, amelynek kettős természetéről az imént szóltam. Az öreg kontinens elnehezedett, ahogy egy tanulmányomban fogalmaztam, bizonyos értelemben öregurassá vált. Emlékszem, az 1980-as évek közepén, akkor, amikor Gorbacsov a Szovjetunióban meghirdette a peresztrojkát, a magasabb sebességbe kapcsolás politikáját, mifelénk az a vicc járta: mindez hasonló ahhoz, mint amikor egy százlábú lépést vált. S íme, itt az EU, egy másik százlábú – ma szintén a kényszerű lépésváltás nehézségeivel küszködik.

Az alábbiakban megpróbálom röviden, karakteresen összefoglalni azokat a főbb problémákat, melyek ugyan alatta maradnak az élenjáró kérdésnek, a technológiai-

informatikai hegemóniáért folytatott harc kérdésének, ám elég súlyosak ahhoz, hogy bőven megterheljék és megnehezítsék az említett lépésváltást.

- *Identitás*: látszólag homályos, nehezen megragadható jellege ellenére a legsúlyosabb, a legvégzetesebb kérdések egyike. Az identitás elemi szinten az EU-hoz való lojalitást foglalja magában, legmagasabb szinten pedig annak a történeti, kulturális, szellemi örökségnek az elfogadását, amely ezen a kontinensen az elmúlt két és fél ezer esztendő során bontakozott ki. Az EU vezetése e téren sokak meglátása szerint ott követi el a legnagyobb hibát, hogy – talán az eurocentrizmus vádjától való félelmében – az identitás megalapozása során épp ezt a történeti, kulturális hagyományt hagyja veszendőbe menni. S ehelyett az egyetemes emberi értékek kozmopolita rendjét helyezi előtérbe, melyek önmagukban megállják a helyüket, de az egyes ember felől nézve megfoghatatlanok, a konkrét egyéni életben átélhetetlenek. A 2007. december 12-én Strasbourgban kihirdetett Alapjogi Charta Praeambulumban központi helyen szerepelnek – önmagában véve helyesen – az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás „oszthatatlan és egyetemes értékei”, de kimaradnak belőle – s ezáltal másodlagos értékékké degradálódnak – olyan értékek, mint amilyen a „családszeretet”, a „hit”, a „becsület”, a „kötelesség”, a „szorgalom” stb. értékei. Az identitás kérdésére a későbbiek során még visszatérünk.

- *Család*: az ember minden társadalmi létezésének alapsejtje a család. Értékének európai hagyományát nem is annyira a görög, mint inkább a korai római családmódel alapozta meg, mely érték – a Szent Család képzetkörének elterjedésével – még inkább megerősödött a keresztény érásban. A klasszikus családfogalomnak történetileg talán utolsó jelentős alakváltozata a viktoriánus családmódel volt, melynek kétségkívül megvoltak a maga fogyatékoságai. Az ezek kiküszöbölésére irányuló gyakran helyes törekvések azonban a 20. század során egyre inkább a család intézménye elleni támadásokká alakultak át. Olyan filozófusok, mint Michel Foucault vagy Gilles Deleuze a hagyományos családot a fasiszta gondolkodás „öscellájának” nevezte. Vagyis a totalitárius rendszerek elleni harc kiegészült a zsarnokoskodó, „autoriter” családi nevelés elleni küzdelemmel. Részben e támadások hatására a házasság szentségén nyugvó családészményt felváltotta a család mint autonóm individuumok szabadon vállalt együttélése. Kialakult a „nyitott család” posztmodern formája. Jelenleg ott tartunk, hogy

a család egy bármelyik partner által könnyen felbontható életközösséggé vált. Fennmaradása részint folklorisztikus okoknak köszönhető, részint pedig gazdasági okoknak, pl. az adókedvezményeknek. A családra jellemző mai viszonyok alapján napjainkban már nem lehetne olyan családregényeket írni, mint amelyet Angliában *Galsworthy* (Forsyte Saga), Franciaországban *Martin du Gard* (A Thibault család), Németországban pedig *Thomas Mann* (A Buddenbrook ház) készített. S nemcsak azért, mert ehhez hiányzik a megfelelő írói kvalitás, hanem főleg azért, mert megszűnőfélben van az ilyen regényfolyamok tárgya. Csak egyetlen adat ennek alátámasztására: 2006-ban Franciaországban a gyerekek 25 %-a nem élt együtt egyik szülővel sem.

- *Népesedés*: A hagyományos család intézményének hanyatlása magától értetődően hatást gyakorol legfőbb céljára, a gyermekáldás biztosítására is. A félresiklás már a kezdet kezdetén, a csecsemőgondozás területén megfigyelhető. Európa-szerte háttérbe szorul, leértékelődik a korábban feltétlen elsőbbséget élvező anya-gyermek viszony, helyébe a csecsemő racionális ellátásának gyakorlata kerül, amit egy lefizetett anya épp olyan jól el tud látni, akár egy bölcsőde; bekövetkezik a gyermek „eldologiasítása”, aki már csak „gondozási tárgy” lesz, s bőven elegendő, ha szakszerű gondozásban részesül.

A születések csökkenése, ami Európa őshonos lakosságának körében figyelhető meg elsősorban, számos tényezőre vezethető vissza, melyből most csak egyetlenegy, talán a legfontosabbikat emelném ki: a gyermekvállalási kedv megcsappanását. Ennek talán az az oka, hogy előtérbe került az a hedonisztikus életfelfogás, amely az életet a szubjektív élvezetek summázatának tekinti. A gyermekek vállalása meg épp ezt az életélvezetet, annak lehetőségét teszi kockára. Nem akarom Önöket számokkal untatni, de az előrejelzések szerint – és a bevándorlás folytatódása *mellett* – 2050-re Németország elveszíti lakosságának 10,3 %-át (8 millió embert), Oroszország elveszíti lakosságának 24,3 %-át (35 millió embert), Magyarország pedig lakosságának 25,7 %-át (2,5 millió embert). S ez a drámai tendencia vezet át a következő tényezőhöz, a

- *Bevándorlás* jelenségéhez. Most csak a legszükségesebbek kiemelésére szorítkozom. Azt, hogy a megfelelő mennyiségű munkaerő biztosítása miatt szükség van bevándorlókra, általában nem vitatják. Ugyanakkor azon nyomban körvonalazódik ennek kapcsán két súlyos probléma:

1. Az Unióba bevándoroltak túlnyomó része alacsonyan képzett vagy teljesen képzetlen ember, egyáltalán nem, vagy csak alig tudnak megfelelni a modern nyugati munkakultúrának. (Ennek hosszú távú pusztító következményeiről néhány évvel ezelőtt *Thilo Sarrazin* írt könyvet – *Deutschland schafft sich ab.*)
2. A bevándoroltak az esetek döntő részében nem kívánnak kulturálisan asszimilálódni. Nem kívánnak azonosulni a befogadó társadalom hagyományaival, kultúrájával. Ezt a vonakodást legalábbis két tényező erősíti. Az egyik az, hogy korunk fejlett technikai arzenálja nem is kényszeríti őket erre, hiszen a technikai eszközök révén – skype, okos telefon, internet – napi kapcsolatban maradhatnak származási országukkal, családjukkal, rokonságukkal, s ez jelentős eltérés a korábbi történelmi korokhoz képest. A másik pedig az, hogy az Unió vezetése által kialakított befogadáspolitikája nemhogy nem serkenti a bevándorlókat a befogadó ország kultúrájának, hagyományainak elsajátítására, hanem már egyenesen a kulturális indoktrináció káros hatásának tekinti például azt, ha a befogadó Franciaországban a bevándorlók gyermekeire rá akarják kényszeríteni Molière vagy Balzac ismeretét.

A következmények ismertek és egy félelmetes eseményláncolatot képeznek. A bevándoroltak – főleg azok fiatalabb, másod- vagy harmadgenerációs tagjai – csalódnak, mert nem tudják maguknak megvalósítani azt az életszínvonalat, ami végett őseik Európába jöttek, így aztán *frusztráltak* lesznek. Emiatt inkább a sajátjaik között érzik igazán otthon magukat, elkülönülnek, bekövetkezik a *gettósodás*. E gettók pedig, a bennük uralkodó áldatlan állapotok miatt, melegágyai lesznek a *bűnözésnek*, innen pedig már csak egy lépés a bűnözés legradikálisabb formája, a *terrorizmus*. Ennek eredményeit pedig van szerencsénk egyre gyakrabban tapasztalni, egyelőre még hazánk határaitól távol. Ezek nem összefüggéstelen, egymástól elszigetelt események, hanem – hogy a keresztény képzetkör egyik fogalmával fejezzem ki magam – *jelek*; olyan jelek, melyekből a történések *dünamisza* iránt fogékony embernek tanulnia kellene.

- *Vallás*: A korábbiak során már utaltam arra az identitásbeli fogyatékosra, mely az Európai Unió jelenlegi állapotát jellemzi. Nos, az európai identitásnak talán nincs még egy olyan erős támasztéka, oszlopa, mint amilyen a kereszténység; mégpedig azért, mert erejét kereken kétezer esztendő hagyománya hitelesíti. S itt nemcsak a szó szűkebb

értelmében vett keresztény vallásról van szó, hanem a tágabb értelemben vett keresztény kultúráról is. Hiszen ez áthatja az európai ember mindennapjait, szokásait, elemi etikai reflexeit, még akkor is, ha időközben esetleg vallástalanná vált.

Az EU mindenkori vezetésre viszont jellemző, hogy – a kozmopolita liberalizmus elvont és üres ésszerűségére támaszkodva – igyekszik minél inkább háttérbe szorítani az említett identitásképző tényezőt. Ennek néhány elemét szeretném most csokorba szedni.

1. Az EU – a liberális krédónak megfelelően – a vallást *magániügynek* tekinti, a magánélet szférájába tolja át. Nagyvonalúan mindenkinek megengedi, hogy – afféle szellemi szabadidős tevékenységként – az ember úgy járhasson templomba, mint ahogy a fitness-szalomba vagy lóversenyre jár. Holott a vallások – elsősorban a maguk intézményesült egyházi formáiban – a társadalmi és kulturális élet olyan széles szektoraiban is fontos szerepet játszanak, mint az oktatás, az egészségügy, a szegények és elesettek támogatása stb. A vallásnak a magánélet területére való száműzése mindezt figyelmen kívül hagyja.
2. Az EU – egy alapjában véve tévesen értelmezett világnézeti semlegességre hivatkozva – kínosan ügyel arra, hogy a *kereszténység* szót lehetőleg alig említse a hivatalos dokumentumokban, nehogy ezzel sértse a más vallásúak érzékenységét. Azzal viszont már nem törődnek, hogy e doktriner és papírizú semlegességgel a kontinens 84 %-át kitevő keresztény lakosság jogait és büszkeségét sérti az Európában honos 6 %-nyi muszlim, 0,4 %-nyi buddhista és 0,2 %-nyi zsidó lakossal szemben, mivel nem teszi lehetővé, hogy a kereszténység saját kontinensén annak megfelelően funkcionálhasson, ami: az európai identitás meghatározó, összetartó erejű támaszaként.
3. A kereszténység jelenlegi pozícióit nagyban gyengíti az a széles körben elterjedt és talán nem minden hátsó szándék nélküli *bocsánatkérési kultúra*, amely az utóbbi esztendőkből honosodott meg. Ennek szellemében a keresztény intézményeknek (egyházaknak) illik megkövetni azokat az embereket, közösségeket, akiknek elődeivel szemben a kereszténység korábban bűnököt követelt el (keresztes háborúk, inkvizíció, gyarmatosítások stb.) Ez önmagában helyénvaló is lenne; a problémát az jelenti, hogy más vallások képviselőinek,

vezetőinek (muszlim, polinéz, zsidó, stb.) viszont eszük ágában sincs, hogy ők is bocsánatot kérjenek az ő vallásaik által elkövetett kegyetlenségekért.

4. A liberális krédó követői által vallott világnézeti semlegesség egyik folyománya kellene hogy legyen, hogy azt a szellemi-spirituális teret, amelyet korábban a vallások töltöttek be, olyan világnézet töltse be, amely alapjában véve a felvilágosodás észkultuszán nyugszik. Ez nemcsak a történeti vallások helyébe kíván lépni, hanem ezen túlmenően minden babonát, pseudo-vallásos tévképzetet is ki akar iktatni. Nos, e törekvés illuzórikusnak bizonyult. Időközben kiderült ugyanis, hogy az emberek jelentős részének nem felel meg a tisztán racionális világszemlélet, ezért – a hagyományos vallásoktól eltávolodva – más formákban kerestek maguknak lelki-szellemi kielégülést. Korábban soha nem látott mértékben burjánzottak el a legkülönbélebb babonák és ezoterikus irányzatok, mint például a New Age, az asztrológia, a tarot, a satanizmus, a szcientológia, a Hare-Krishna, a druidizmus, az UFO-hit, és a sor vég nélkül folytatható. Vagyis a vallásos szükséglet kerülő úton visszatért, ám sokkal kezdetlegesebb, primitívebb formában.
5. A laicizálódás egyre erősebb elterjedése Európa-szerte – és e ténytet még a történelmi egyházak is elismerték –, a keresztény vallásosság európai méretű háttérbe szorulása annál is inkább sajnálatos, mert jelenleg – még ha sokan sokféleképpen vélekednek is erről – egy ma már nem is annyira burkolt *vallásháború* folyik az iszlám és a kereszténység között, melyben az utóbbi pozíciói nem kifejezetten kedvezőek. Csak egy adat: az 1960-as évek közepén Franciaországban mindössze 5 mecset létezett, 2014-ben pedig több mint 3300, és a többiek is rohamtempóban épül. Gyakran használaton kívüli, elhagyott keresztény templomokat alakítanak át muszlim imahelyekké. Ha e tendencia folytatódik, akkor az európai ember számára, néhány évtizeden, esetleg egy évszázadon belül, saját kulturális, nyelvi és történelmi identitásának kifejezése kapcsán már végső kapaszkodója, a keresztény hit sem marad meg.

III.

Az imént röviden érintett öt kérdéskör csak egy részét fogja át annak a problémahalmaznak, amely a jelenlegi európai létezést jellemzi. A sort tovább lehetne folytatni olyan területek megemlékezésével, mint az elöregedés, a munkanélküliség, a bűnözés, az államadósságok, az Unió elbürokratizálódása, a technológiai lemaradás vagy az önálló kül- és biztonságpolitika hiánya. Ehelyett azonban inkább azon kihívások, feladatok közül szeretnék röviden sorra venni néhányat, amelyek ebben a világ- és kontinentális helyzetben minket, magyarokat közelebbről érintenek, és amelyek megoldásához mi, a Professzorok Batthyány Körének tagjai is hozzájárulhatunk.

1. Nekünk, magyaroknak úgy kell részt vennünk a jelenlegi planetáris technológiai civilizációt átható küzdelemben, konkurenciaharcban, és úgy kell jobban teljesítenünk ebben, hogy közben azért tisztában kell lenni azzal is, hogy ez az öldöklő technikai verseny – tágabb céljait, kilátásait tekintve – a legmélyebben kérdéses. Vagyis oda kell tenni magunkat, de bizonyos értelemben távolságtartó módon kell; épp erre a kettős, nehezen megvalósítható beállítódásra használja Heidegger a „ráhagyatkozás” (Gelassenheit) fogalmát. E kifejezés, eredetét tekintve, a középkori keresztény gondolkodásból származik, és párja, *dejamiento* néven, már a 15. századi kasztíliai misztikában is megtalálható. Ennek értelmében rá kell hagyatkoznunk a technikára, mert mást jelen helyzetben nem tehetünk, sőt szakadatlanul fejleszteniünk is kell, ámde teljes egészében mégse szolgáltatassuk ki magunkat neki, őrizzük meg emberi integritásunkat.
2. E kettősségnek úgy tehetünk eleget, ha mi, magyarok a technológiai világcivilizáció korában is felmutatjuk azokat az értékeket, melyek nélkül nem képzelhető el értelmes emberi létezés. Ezen értékeket a korábbi magyar konzervatív politikai gondolkodás az „Isten – haza – család” hármasság formájában fogalmazta meg; és szembetűnő, hogy a baloldali-liberális gondolkodás már több mint egy évszázada ezeket az értékeket tartja szakadatlanul tűz alatt: az elsővel a tudományos ateizmust (vagy a libertariánus szabadgondolkodást), a másodikkal a kozmopolitizmust (vagy a proletár internacionalizmust), a harmadikkal pedig az egoista individualizmust szegezi szembe.

3. Magyarországnak ugyanakkor nem áll módjában az, hogy az iménti felfogás és értékrend tekintetében az EU vezetését döntő módon befolyásolja. Viszont lehetősége van arra, hogy ezeket minden lehetséges fórumon hangoztassa. Hallassa a hangját, próbáljon szövetségeseket keresni – mert vannak ilyenek –, hogy ez a látásmód minél nagyobb nyilvánosságot kapjon.
4. Magyarország és az EU vonatkozásában két szempont érvényesítését tartanám fontosnak. Egyrészt azt, hogy az Unió tekintetében képviselje hazánk azt az álláspontot, hogy az EU ne váljon olyan absztrakt, túlbürokratizált szervezetté, melynek vezérelveit kizárólag a tisztán egyetemes emberi, univerzális és racionális értékek szabják meg, hanem ezek *mellett* legyen olyan értelmes képződmény is egyúttal, amely büszke a maga történelmi és kulturális hagyományaira, és joggal várja el másoktól – államoktól és emberektől egyaránt –, hogy e hagyományokat tiszteletben tartsák. Másrészt pedig azt, hogy hazánk az adott keretek között maximálisan próbálja érvényesíteni a nemzeti szuverenitást. Próbálja megőrizni a maga mozgásterét, hogy se gazdasági értelemben ne váljunk a világot uraló piaci-pénzügyi hatalmak szabad prédájává, se pedig szellemben ne legyünk a globális kultúrselejt puszta lerakatává. Ehelyett kísérreljük meg ahhoz tartani magunkat, amit – jobb kifejezés híján – „*kreatív különutasságnak*” lehetne nevezni.
5. Az előbb említett pontoknak szilárd meggyőződésem szerint csak akkor tehetünk eleget – és ebben a Professzorok Batthyány Körének igen jelentős szerepe lehet –, ha a magas szintű szakmai felkészítés, oktatás mellett külön hangsúlyt fektetünk a fiatal nemzedék *nevelésére, műveltségének* kiterjesztésére. Vagyis nemcsak olyan fiatal kutatókra, tudósokra van szükség, akik a saját szakmájukban kiválóan teljesítenek, hanem olyanokra is, akik ezek mellett fogékonyak az általában vett kulturális-szellemi értékek, valamint a nemzeti hovatartozás és nemzetépítés feladatai iránt is.
6. Végül egy egészen konkrét feladat és felvetés; arra a kormányzatra, mely a Fidesz-KDNP révén 2010-ben hatalomra jutott és idestova több mint öt esztendeje kormányoz, legalábbis két sajátosság jellemző. Először is az, hogy ezalatt az öt esztendő alatt valóságos gazdasági csodát ért el. Ennek köszönhető, hogy nem

kerültünk Görögország sorsára – pedig 2010-ben, a hatalomváltáskor nem sok választott el minket ettől –, nem lettünk kitéve a nemzetközi pénzügyi szervezetek garázdálkodásának, melynek eredménye minden bizonnyal a fizetések és a nyugdíjak többszöri megkurtítása, a munkanélküliség drasztikus megemelkedése, az általános elnyomorodás lett volna, ahogyan ezt hellénföldön tapasztalhattunk, és ahogy, sajnos, e folyamat kezdetét a jelenlegi Ukrajnában láthatjuk. A második hallatlanul jelentős vonás pedig az, hogy a mostani kormányzat történelmi esélyt kapott arra, hogy mindörökre leszámoljon azzal az álbaldallal, amely – gondoljanak bele! – különböző történelmi alakváltozatokban immár kerek száz esztendőn át mérhetetlen károkat okozott népünknek, a magyar nemzetnek. Történelmi esély nyílt tehát arra, hogy e társulat mindörökre eltűnjön a történelem süllyesztőjében, és soha többé ne kerülhessen ismét hatalmi pozícióba. Ez óriási dolog.

Annál sajnálatosabb viszont, hogy a 2014-es győztes választások után az ország vezetése olyan politikai és kommunikációs hibákat követett el, melyek aláásni látszanak ezeket a jelentős eredményeket. Olyan történelmi pillanatban vagyunk, melynek nem kisebb a tétje, mint az, hogy tovább folytatódik-e az a politika, melynek sikerességét és eredményeit az utóbbi esztendőben már a világközvélemény is elismerte, vagy volt kénytelen – még ha fogcsikorgatva is – elismerni. Vagy pedig ismét visszazuhanunk egy olyan állapotba, melybe az elmúlt száz esztendőben sajnos gyakran belesodródunk, és amely, valljuk meg őszintén, méltatlan hozzánk, magyarokhoz. Felelősségteljes történelmi ítéletgazáshoz érkeztünk. Itt nekünk, a Professzorok Batthyány Köre tagjainak feladat lehet az, hogy minden számunkra lehetséges eszközzel próbáljuk meg visszaterelni a dolgok menetét arra az útra, amely korábban oly sikeres volt, és tegyük bírálat tárgyává azokat a szükségtelen és káros megnyilvánulásokat, melyek ismét beleránthatják a magyarságot a felelőtlen és kapkodó politizálás örvényébe. S ha tagjaink a számunkra lehetséges fórumokon a maguk ereje szerint részt vállalnak ebből, kritika tárgyává teszik a szükségtelen és olykor kifejezetten gusztustalan belvillongásokat, valamint azokat a káros gazdasági-pénzügyi kinövéseket, amelyek joggal keltene felháborodást a közvéleményben, akkor a magunk eszközeivel hozzájárulhatunk ahhoz,

hogy nemzetünk felemelkedése tovább folytatódjon és továbbra is méltóságteljesen, sőt büszkén vallhassuk magunkat kereszténynek és magyarnak.